

บทที่ 2 การละครไทย

ตำนานการแสดงของไทย

ในสังคมไทยเป็นสังคมที่มีความบันเทิงในรูปแบบต่าง ๆ เป็นเวลานานมาแล้ว และเห็นว่าสิ่งนี้เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งของชีวิต ดังที่ มรว. คึกฤทธิ์ ปราโมช กล่าวไว้เมื่อเขียนเกี่ยวกับชีวิตไทยในอดีตว่า

คนไทยเป็นชนชาติที่เห็นว่าการสนุกสนานและความรื่นเริงเป็นความประสงค์สำคัญของชีวิต หากชีวิตมีความสุขและความรื่นเริง ชีวิตนั้นก็เป็ชีวิตที่ดีและสมบูรณ์... ความสนุกสนานออกจะเรียกควยว่าเป็นมาตรฐานแห่งชีวิตที่ดี¹

นอกจากหลักฐานของวรรณกรรมที่พอจะชี้ได้ว่าไทยเรามีการแสดงบางอย่างแล้ว ในสมัยสุโขทัย ถ้านับว่าการฟ้อนรำหรือการร่ายรำ เป็นรูปแบบการบันเทิงอย่างหนึ่ง เราก็อาจจะสันนิษฐานได้จากหลักฐานประเภทรูปปั้น รูปหล่อต่าง ๆ ว่าไทยเรามีศิลปะการร่ายรำมาก่อนสมัยสุโขทัย เช่น จากตัวอย่างรูปมารหล่อสำริดในสมัยลพบุรี (หน้า 5) และรูปปั้นดินเผาแสดงท่ารำในสมัยทวารวดี (หน้า 6)

---

¹ศาสตราจารย์ มรว. คึกฤทธิ์ ปราโมช. นาฏศิลป์และดนตรีไทยในชีวิตไทย. รายงานการสัมมนา นาฏศิลป์และดนตรีไทย เอกสารวิชาการหมายเลข 9 สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522 หน้า 1

มารร่า
ชุดโตทปราสาทหินพิมาย นครราชสีมา
คูที่ 33 หองลพบุรี

เครื่องแต่งกายชาย สมัยลพบุรี

เขียนเลียนแบบจากรูปมารร่า หล่อสำริด ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร
Costume of a man. Lopburi Period.

Based on the bronze figure of a dancing Mara. National
Museum, Bangkok.

จากสมุดภาพ แสดงเครื่องแต่งกาย ตามสมัยประวัติศาสตร์และโบราณคดี
กรมศิลปากร 2514 ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายแฟ้ม วรพิทยุต

ภาพที่ 1

รูปทวาร
ปุณฺณดินเฒ่า
สมัยทวารวดี
ของ
พลอากาศโท
มนตรี ชาญวิทย์

ภาพที่ 2

ภาพ 1, 2 จากหนังสือ ศิลปะคอนกรีตหรือคู่มืออนุสาวรีย์ไทย

การละครไทย

วิวัฒนาการของการละครไทย

จากหลักฐานที่ปรากฏทั้งในศิลาจารึกกัณฑ์ พงศาวดารกัณฑ์ พบว่าคนไทยมีศิลปะการร่ายรำเมื่อก่อนสมัยสุโขทัย จากหลักฐานในหน้า 5, 6 หลักฐานนี้เป็นหลักฐานจากรูปปั้นมาถึงสมัยสุโขทัยปรากฏหลักฐานในศิลาจารึกเขาสุมณภูมิ ซึ่งสันนิษฐานว่าจารึกประมาณปี 1915 กล่าวถึงศิลปะการร่ายรำ ดังนี้

" ย่อมเรียงชั้นหมากพลูบูชาพิณระบำเต้น เล่นทุกจัน ด้วยเสียงอันสำอูการบูชาอีกด้วยดุริยาพาพิณพองกลองเสียงคังสี่พ คังคินจักกลมอันใส"

ในไตรภูมิพระร่วงกล่าวไว้ว่า " บางเดบบางรำ บางพ้อนระบำบรรลือ เพลงดุริยกดนตรี บางคิตบางสี่ บางตีบางเป่า บางขับ " ²

นอกจากหลักฐานศิลาจารึกในสมัยสุโขทัยแล้ว มีหลักฐานเรื่องของการร่ายรำในสมัยอยุธยาปรากฏในทวาทศมาส ดังนี้

กรรศึกเดือนตั้งแดง	โคมถวาย
ทุกทวยหญิงชายแสวง	ล่องเหลน
ชนบช่อไ้แคนหลาย	เพลงพาทย์
คังคังน้วนาวเดิน	<u>รอนรำ</u> ³

¹ " คำอ่านจารึกเขาสุมณภูมิ " คำอ่านและคำแปลจารึกสุโขทัย (พระนคร : ศิลปบรรณาการ, 2504), หน้า 398.

² ไตรภูมิพระร่วง (พระนคร : คลังวิทยา, 2509) หน้า 87.

³ แผนกวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ผู้จัดทำ), ทวาทศมาส (พระนคร : บริษัทบริการทอง จำกัด, 2505), หน้า 26

ในปูนโดวาทคำฉันท์ ซึ่งเป็นวรรณคดีในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย แต่งโดย
พระมหานาค วัดท่าทราย เนื้อความกล่าวถึงการแสดงในงานสมโภชรอยพระพุทธรูปท่าวมมีการ
แสดงละครใน ซึ่งใช้ผู้หญิงแสดง เล่นคอนอึเหนาลักนางบุษบาไปซ่อนไว้ในตำ คังตัวอย่าง

ฝ่าย <u>พ่อนละครใน</u>	บริษัทจักรี
โรงรินศิริมี	กลลับแลชาย
ล้วนสรรสกรรจ่าง	อรอนลอออาย
ใครยลบอกาย	จิตเพอละ เมอฝัน
รลงเรื่องระเคนโดย	บุษบาตุนาหงัน
พักพาคูหาบรร	พรรวมฤดีโลม ¹

จากตัวอย่างในปูนโดวาทคำฉันท์ ทำให้เราทราบว่า การพ่อนรำของไทยได้
พัฒนาขึ้นมาับจากสมัยสุโขทัย เพราะการแสดงได้จัดเป็นระบบขึ้น เล่นเป็นเรื่องเป็นราวแล้ว

ศิลปการร่ายรำได้พัฒนารูปแบบขึ้นมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน การละครเป็นการ
แสดงของไทยที่คนไทยภาคกลางนิยมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และมีแนวโน้มว่าการละครไทย
จะยืนยงไปตราบนานเท่านาน เหตุผลประการหนึ่งคือ ความศรัทธาของคนไทยในพระพุทธรูปศาสนา
และความเชื่อในเรื่องเทหยคา ดังที่ มรว. คึกฤทธิ์ ปราโมช กล่าวไว้ ดังนี้

“ธรรมคานุษยนั้นเมื่อคนชอบสิ่งใดก็มักคิดว่าเทวดาชอบสิ่งนั้น คนไทยชอบคุณละคร
ที่ถือเอาว่าเทหยคาอารักขและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์บางองค์ ชอบคุณละครด้วย
เพราะฉะนั้นการขบขานศาลกล่าวเพื่อขอให้ได้สิ่งที่ตนปรารถนา คนไทยจึงมักจะบนละครเมื่อ
ได้สิ่งที่ปรารถนานั้นแล้วก็มีละครถวายสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ไต่คุณละครจากกรณี อาจเป็นพระภูมิเจ้าที่
พระพุทธรูปที่สำคัญบางองค์ เช่น พระพุทธรูปโสธรที่จังหวัดฉะเชิงเทรา พระเจ้าพันธุเทิงที่
กรุงศรีอยุธยา องค์แรกนั้นมีบ้านละครปลูกเรียงรายอยู่รอบวัด และละครรดเครื่องคังแต่เช้า
เป็นประจำพร้อมที่จะ เล่นแแถบไตทุกขณะ องค์หลังมีโรงละครปลูกไว้ถาวรบนลานสนามหน้าวิหาร

---

¹พระมหานาค วัดท่าทราย, ปูนโดวาทคำฉันท์, กรมศิลปากร : พระนคร,
2503 หน้า 40

นอกจากนี้ก็มีเทพารักษ์ เช่น ที่ศาลหลักเมืองในพระนครนั้นมีละคร เล่นแค้นทุกวันมิได้ขาด

น่าสังเกตว่าถึงแม้ในปัจจุบันรสนิยมของคนไทยได้เปลี่ยนแปลงไปแล้วมาก รสนิยมของพระพุทธรูปและเทพยดาอารักษ์เหล่านั้นมิได้เปลี่ยนแปลงไป ยังไปรศคชชอบดู ละครรำตราบเท้างถึงทุกวันนี้¹

บทละครไทย

วรรณกรรมประเภทละคร

บทละครของไทยแบ่งได้เป็น ละครรำแบบไทยเดิม และละครแบบตะวันตก

ละครรำแบบไทยเดิม

เป็นวัฒนธรรมในการแสดงและการแต่งที่เราได้รับมาจากละครสันสกฤตของอินเดีย อินเดียมีเจตนาในการแสดงละครเพื่อ

1. โห้ร่นรมย์ ละครสันสกฤตคัดเอาแต่เรื่องที่ราบร่นมาแสดง ที่ไม่ราบร่น เช่น การรบ ความเศร้าที่เกิดจากการแตกแยก การกล่าวคำหยาบ ความตาย ฯลฯ จะไม่ปรากฏ แสดงที่หน้าฉากเลย จะเป็นเพียงบทเล่า คือ มีตัวละครหนึ่งเล่าเรื่องรบ เรื่องการสาป ฯลฯ ให้ผู้ทราบ แต่ผู้จะไม่เห็นเรื่องตอนนั้นเลย ด้วยเหตุนี้พวกตะวันตกจึงกล่าววาละครตะวันตก เป็นการหลีกหนี (Escape) ไทยเรารับลักษณะที่ร่นรมย์มา และวรรณคดีที่เน้นความร่นรมย์ นี้ยอมทำให้ปรากฏอีกลักษณะหนึ่งเด่นชัด คือ การจบดี

2. แสดงชีวิตของผู้ยิ่งใหญ่ หรือวีรบุรุษ เช่น แสดงชีวิตของพระราม ซึ่งเป็น การกล่าวถึงชีวิตของบุคคลสำคัญและให้ความร่นรมย์ไปด้วย ลักษณะของละครแบบนี้จึงเป็นการ แสดงอุดมคติของชีวิต ๆ คือสิ่งที่ถือกันนอสิ่งคมว่าดีเลิศ สมบูรณ์ในด้านความประพฤติและความงาม

---

¹ ศาสตราจารย์ มรว. ศักุทธิ์ ปราโมช. เล่มเดียวกัน หน้า 2-3

เพราะฉะนั้นทั้งพระเอกและนางเอกต้องงามยิ่ง มีความประพฤติดีงาม ตามความนิยมของสังคม ในสมัยนั้น ๆ เช่น พระเอกต้องเก่งกล้าสามารถพิชิตทั้งศัตรูและสตรี (ซึ่งนางโคสาวสำเร็จรบศัตรูโคชัยชนะ) ส่วนนางเอกก็จะต้องเป็นหญิงงาม มีความประพฤติดี¹

ละครแบบตะวันตกนั้นจะกล่าวถึงในบทที่ 5

วรรณกรรมที่ใช้ในการแสดงละครไทย

วรรณกรรมที่ใช้ในการแสดงละครไทยนั้นมาจากบทที่ร้อยกรองไว้เป็นเรื่อง บทร้อยกรองนั้นใช้เป็นหนังสือสำหรับอ่านด้วย แต่วิธีเฉพาะ เช่น มีการเอ่ยชื่อตัวละคร และมีคำนำหน้าเมื่อถึงบทของตัวละครนั้น เช่น เมื่อนั้น บัดนั้น มาจะกล่าวบทไป ในการแต่งเรื่องที่ตั้งใจใช้เป็นละคร ผู้แต่งก็ไม่ค่อยคำนึงถึงวิธีการแสดงนัก จึงมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับคอนทนูมานดววยแหวน ดังที่ทราบกันทั่วไปแล้วมาถึงรัชกาลที่ 2 จึงมีการแต่งบทละครโดยคำนึงถึงการแสดงมากขึ้นกว่าแต่ก่อน แม้กระนั้นบทละครก็ใช้เพื่อการบันเทิงในการอ่านด้วย แม้พระราชินพินธนีนา ซึ่งถือว่าเป็นบทละครชั้นเยี่ยมนี้ ก็ต้องตัดทอนในการแสดงจริง ๆ เช่น บทเดินทางในป่า ซึ่งมีมากหลายทั่วไปนั้นก็คงไม่ตั้งใจสำหรับให้รำ หรือแสดงทั้งหมด บางตอนก็อาจมุ่งหมายไว้เป็นบทร้องส่งมโหรี จะเห็นได้จากเพลงเก่า ๆ มักใช้นักร้องจากพระราชินพินธนีนาเรื่องนี้ประมาณครึ่งหนึ่ง

ในการแสดงละครรำของไทย คนร้องเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมาก เป็นผู้บรรยายเนื้อเรื่อง บอกความคิดในใจของตัวละคร และร้องบทสนทนาของตัวละคร ถ้าหากคนดูไม่รู้เรื่องของละครมาเลยก็จะได้จากคนร้อง ตัวละครเจรจาขับบทที่คนร้อง ๆ ไว้แล้วซึ่งประกอบเป็นเนื้อเรื่อง การเจรจาเป็นการเน้นลักษณะนิสัยของตัวละคร และแสดงศิลปะอีกนัยหนึ่ง คือ ศิลปะการเจรจาของละครรำ ซึ่งไม่เหมือนกับการเจรจาของละครพูดของตะวันตกเลย อาจเป็นวิธีการช่วยให้คนร้องได้พัก หรือช่วยคนดูบางส่วนให้เข้าใจเนื้อเรื่องดีขึ้น ถ้าเป็นละครนอกการเจรจายจะช่วยในเรื่องนี้ได้มาก และเป็นทางให้แสดงมุขตลกขบขัน

¹ศาสตราจารย์ กุหลาบ มลลิกะมาส. เล่มเดียวกัน หน้า 105

อีกด้วย ปี่พาทย์เป็นองค์ประกอบทำให้คนดูได้ฟังดนตรีที่ไพเราะ และช่วยให้ตัวละครได้แสดง การรำที่ไม่เกี่ยวกับการใช้ท เช่น ในเวลาจับเมื่อคนร้อง ๆ จบไปตอนหนึ่ง ๆ และให้ โอกาสคนร้องได้พัก การใช้ปี่พาทย์มากน้อย หรือร้องมากน้อย หรือเจรจาากน้อย แล้วแต่ ผู้อำนวยกาแสดงต้องการอวดในเรื่อใจ หรือทำให้คนดูบางพวกบางหมู่เกิดความพอใจ ในเรื่อใจ เป็นส่วนที่จะแสดงความสามารถและรสนิยมของผู้อำนวยกา

เนื้อเรื่อของละครไทย มาจากวรรณกรรมที่ร้อยกรองไว้แล้ว เมื่อจะแสดงก็ นำมาดัดแปลง ที่เรียกว่า ดัดบท ฯลฯ เรื่อเหล่านี้มักมาจากนิยายพื้นเมืองบางจากวรรณคดี ต่างชาติ เช่น เรื่อรามเกียรติ์ อิเหนา บางบทละครที่เป็นเรื่ออ่านได้ดวยดี มักเป็นวรรณคดี สำคัญของไทยดวย คนที่ไปดูละครจึงได้ประสบกับสุนทรีย์ลักษณะหลายชนิด ได้ฟังบทวิที่ไพเราะ ฟังเพลงร้องซันดี ฟังดนตรี ดูการรำ และการแสดงบท (ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละคร) ¹

วัตถุประสงค์ในการศึกษาละคร

วิธีการศึกษาละครนั้นสามารถทำได้หลายทางขึ้นอยู่กับผู้เกี่ยวข้องชาญแต่ละคนจะมี ความเห็นและการมองปัญหาของเรื่อไปคนละแง่ ก็จะมีบทละครมีรูปแบบต่าง ๆ กัน วัตถุประสงค์ในการศึกษาบทละครนั้นเป็นการทำให้เราเข้าใจยุคสมัยแห่งประวัติศาสตร์ของ มวลมนุษย์ หักันทางสังคมของบุคคล ศิลธรรมของบุคคลแต่ละยุค ความรู้เรื่อดังกล่าวมี่ วัตถุประสงค์อย่างกว้างขวาง

บทละครทั้งหลายนั้น แต่งขึ้นมาดวยวัตถุประสงค์ต่าง ๆ กัน เช่น เพื่อชขาย ไปแสดง แสดงความคิดเห็นของบุคคล แสดงความเป็นไปของบุคคลในแง่ใดแง่หนึ่ง แสดงความหมายของชีวิตมนุษย์ แสดงความสามารถในอารมณ์ศิลป์ แสดงทัศนคติของผู้แต่ง

ไมล. บุญเหลือ เพทยสุวรรณ. ข้อสังเกตเกี่ยวกับความเป็นมาของการละครไทย และการปรับปรุง. รายงานการสัมมนาภาณุศิลป์และดนตรีไทย เอกสารหมายเลข 9 ภาณุศิลป์และดนตรีไทย สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522 หน้า 148-149

อธิบายปรัชญาความดำรงอยู่ของชีวิต แสดงความตื้นลึกหนาบางของคนบางพวก และอื่น ๆ
นี้แสดงให้เห็นว่าละครทุกเรื่องจะต้องแสดงเรื่องความเป็นไปของชีวิตและธรรมชาติของ
คนทั้งสิ้น ความเป็นไปของชีวิตอาจจะเป็นแบบธรรมดาสามัญไปจนกระทั่งชีวิตที่ยกย่อง
ยู่ยงเหยงก็ได้อ¹

การตีความหมายของบทละครไทย

การตีความหมายของบทละคร

บทละครรำของไทยที่แต่งกันในสมัยก่อน เริ่มแรกเป็นแต่เพียงบทกลอนที่
ดำเนินไปตามเนื้อเรื่องเท่านั้น บทกลอนนี้อาจร้องเป็นเพลงในการแสดงละคร
บทละครในก็มีลักษณะ เช่นเดียวกันนี้ แต่เพียงอาจจะพิถีพิถันในเรื่องถ้อยคำไม่ให้หยาบคาย
และมักจะระมัดระวังในเรื่องความไพเราะของกระบวนการกลอนมากกว่าบทละครอื่น ๆ
การบรรจุเพลงร้องก็ดี เพลงหน้าพาทย์ก็ดี หรือการเจรจาที่ดี กระทำกันภายหลังจากที่ได้
ตีความหมายของบทละครแล้ว กล่าวคือ เนื้อความตอนใดเหมาะจะใช้เพลงใดก็บรรจุลงไป
ตามที่เห็นควร และบางตอนอาจไม่มีเพลงหน้าพาทย์ทั้ง ๆ ที่น่าจะมี องค์ประกอบอีกอย่างหนึ่ง
ที่จะทำให้เกิดเป็นละครในได้ก็คือ การตีความหมายของบทออกมาในรูปของท่ารำ และการ
แสดงบทบาทอย่างอื่น ถ้ามีจะนั้นแล้วบทละครก็เป็นเพียงหนังสือวรรณคดีสำหรับอ่านเท่านั้น²

---

¹รองศาสตราจารย์ เคนดวง พุ่มศิริ. ศิลปการละครทางปฏิบัติ. คอนเนกการ
ศึกษามหานคร : พิมพ์ที่แผนกบริการกลาง สำนักอธิการบดี พระราชวังสนามจันทร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2525 หน้า 1

²อารดา สุ่มิตร. ละครในของหลวงในสมัยรัชกาลที่ 2. วิทยานิพนธ์ปริญญา
อักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2516 หน้า 185

การตีความหมายของบทละคร จำแนกเป็น 2 ประเภท คือ

1. การตีความหมายของบทละครในรูปของเพลงร้อง และเพลงหน้าพาทย์
2. การตีความหมายของบทละครในรูปของท่ารำ และการแสดงบทบาท

1. การตีความหมายของบทละครในรูปของเพลงร้องและเพลงหน้าพาทย์

การกำหนดเพลงร้องกวี เพลงหน้าพาทย์กวี กระทำขึ้นภายหลังจากที่แต่งบทเสร็จแล้ว ให้เหมาะกับอารมณ์และบทบาทที่แสดงซึ่งส่วนมากมีแบบแผนประเพณีมาแต่เดิมแล้ว จึงจะเห็นได้ว่ากาหนดเพลงในบทละครพระราชนิพนธ์ในรัชการที่ 2 เป็นแบบแผนที่คล้ายคลึงกับในบทละครอื่น ๆ ที่มีมาก่อนหน้านี้ ถ้าหากจะพิจารณาแต่เฉพาะทำนองเพลงอย่างเดียว จะเห็นว่าแสดงอารมณ์และความรู้สึกได้ไม่ชัดเจนนัก มีน้อยเพลงที่จะแสดงอารมณ์ให้รู้ได้งาย เช่น เพลงที่ประกอบอารมณ์เศร้าก็มีจิ้งหะและทวงทำนองช้า และก่อให้เกิดความรู้สึกหวน เศร้าหมอง สะเทือนใจไต่บาง เพลงที่ประกอบการต่อสู้ รุกไล่ มักมีจิ้งหะและทวงทำนองรวกเร็วคั่นเติมเร้าใจ เป็นต้น แต่เพลงส่วนใหญ่ที่ใช้ไม้อัดก่อให้เกิดอารมณ์หรือความรู้สึกอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างจริงจัง เพียงแต่เป็นแบบแผนกำหนดมาแต่เดิมว่า ถ้าจะใช้เพลงหน้าพาทย์ประกอบอารมณ์อย่างนั้นจะใช้เพลงนั้น ถ้าใช้เพลงหน้าพาทย์ประกอบกิริยาของตัวละครอย่างนี้ จะใช้เพลงนี้

เพลงร้องในละครใน ใช้เพลงรายเป็นเพลงร้องยืนพื้น มีเปลี่ยนเป็นเพลงอื่นบ้างก็เฉพาะเป็นตอน ๆ ไป เป็นต้นว่า เมื่อเริ่มต้นตอนใหม่ ถ้าเป็นบทของตัวละครสำคัญจะใช้เพลงซ้ำปี ซึ่งอาจจะใช้ในกรณีอื่นอีกก็ได้ บทชมต่าง ๆ ก็มักใช้เพลงเฉพาะ ถ้าเป็นบทที่มีเนื้อความชมความงามของผู้หญิงใช้เพลงชมโฉม บทที่มีเนื้อความชมเครื่องแต่งกายใช้เพลงลงสรงโทน ลงสรงสุหร่าย หรือเพลงชมตลาด แล้วแต่กรณี บทที่มีเนื้อความชมนกชมไม้ใช้เพลงชมดง บทที่มีเนื้อความชมพาหนะใช้เพลงโหนด โหนดมา บทที่มีเนื้อความชมสถานที่ใช้เพลงชมตลาด หรือเพลงอื่น บทเข้าพระเช้านาง เฉพาะที่เป็นบทของตัวพระมักจะใช้เพลงโอโลม หรือโอชาตรี บทที่มีเนื้อความเกี่ยวกับการรำพัน คร่ำครวญ หรือที่มีอารมณ์เศร้าโศกส่วนใหญ่จะใช้เพลงโอบี แต่อาจเลือกใช้เพลงอื่นไต่บาง เช่น โอราย โอชา โอบุชาคุณท์

ชาครวญ ชาหวน เป็นต้น

นอกจากนี้แล้วยังมีเพลงเกร็ดอื่น ๆ เช่น เพลงพระทอง สมิงทอง พัดชา แคมมอญ ฯลฯ ซึ่งแล้วแต่จะเลือกบรรจุลงไปโดยพหุอนิตที่ต่องการจะให้ให้ต่างไปจาก เพลงราย เพลงเกร็ดพวกนี้มักจะไม่เป็นหลักเกณฑ์ในการใช้ที่แน่นอนอย่างเพลงที่ใช้ประจำ ในละครตั้งเช่นที่ได้ยกตัวอย่างมาแล้วข้างต้น¹

2. การตีความหมายของบทละครในรูปของท่ารำและการแสดงบทบาท

ท่ารำต่าง ๆ ส่วนมากมีแบบแผนมาแต่เดิมแล้วทั้งนั้น โดยเฉพาะท่ารำใน เพลงหน้าพาทย์ แล้วจะนำท่ารำมาใช้กับบทละครจึงเลือกเอาท่ารำต่าง ๆ เหล่านี้มาต่อกัน เข้าให้เหมาะกับความหมายในบทร้อง นอกจากบางท่าที่ไม่เคยมีมาก่อนก็อาจจะต้องคิดขึ้น ใหม่บาง

ท่ารำต่าง ๆ นี้ใช้ตีความหมายในบทละครนั้น ส่วนมากเลียนแบบมาจากกิริยา ท่าทางและอารมณ์ตามธรรมชาติของมนุษย์ แต่นำมาใส่ลีลาให้เป็นไปตามแบบนาฏศิลป์ เช่น หายืน หานั่ง หายืนจับของ ทารบ ทาปฏิเสธ เป็นต้น บางท่าก็ดัดแปลงให้งดงามขึ้นแต่ก็ ยังคงลักษณะที่เป็นท่ารำธรรมชาติ เช่น ท่าชี้ตัวหมายถึงตัวเอง ท่าแสดงความเศร้าโศกซึ่งมี หลายระดับ เช่น ก้มหน้า นัยน์ตาตก หรือเงยหน้าตาละห้อย ประสาเมื่อไวบริเวณหน้าห้อง ฉายหรือเดินอยู่ก็จะชวนเชไป หรือใช้กิริยาออกด้วยมือเดียวหรือสองมือ ถ้าทุกข์โศกมาก อาจมีอาการร้องไห้ด้วยโดยใช้มือขวาถอดเอาแว้ มือซ้ายป้องหน้าผาก หรือเช็ดน้ำตาแล้ว กรีดน้ำตาหึ่ง หรืออาจมีอาการสะอึกสะอื้นประกอบด้วย

นอกจากนี้บางท่ายังกลายเป็นจากท่ารำ คือ แสดงพอเป็นเครื่องหมายของ อาการอย่างนั้นอย่างนี้โดยที่ไม่ใช้กิริยาจริง ๆ ตามธรรมชาติ โดยเฉพาะท่ารำที่ใช้แทน คำพูด ความคิด ความรู้สึกต่าง ๆ เช่น ท่าที่บอกว่าพูด ท่าแสดงความยิ่งใหญ่ ท่าแสดง ความมั่งคั่งมั่ง ย่อมแสดงความพอใจ ท่าแสดงความโกรธ ท่าแสดงว่าหอม ท่าอาบน้ำ เป็นต้น

¹ อารดา สุมิตร เล่มเดียวกัน หน้า 186.

การตีความหมายของบทละครออกมาเป็นทำนองนั้น ไม่ได้หมายความว่า จะออกมาเป็นทำนองได้ทุกคำ เพราะลีลาของการแสดงละครในเรื่องซ้ำมากเป็นส่วนใหญ่ ขณะที่คนร้องร้องเพลงไปได้วรรคหนึ่งอาจจะแสดงทำได้เพียง 1 หรือ 2 ทำเท่านั้นโดยเลือกเอาแต่ทำที่เป็นใจความสำคัญของวรรคนั้น ๆ ส่วนหาปลีกย่อยก็คัดออกไป¹

---

¹ อารคา สุมิตร. เล่มเดียวกัน หน้า 189 - 190